

**GEODETIČKÝ  
a KARTOGRAFICKÝ**

# obzor

Český úřad zeměměřický a katastrální  
Úrad geodézie, kartografie a katastra  
Slovenskej republiky

**2/95**

Praha, únor 1995

Roč. 41 (83) ● Číslo 2 ● str. 23–44

Cena Kč 7.–

Sk 7.–



## Geodetický, kartografický a geografický motív na poštových známkach

528.656.8

Doc. Ing. Dušan Cebecauer, CSc.,  
katedra geodézie SvF VŠDS v Žiline,  
Mgr. Tomáš Cebecauer,  
Geografický ústav SAV, Bratislava

Približne 1% všetkých poštových známok, t.j. asi 7 000, do roku 1994, sú známky s geodetickým, geografickým, ale predovšetkým kartografickým motívom. Hneď na začiatku si treba položiť otázku, ktoré známky možno do tejto skupiny zaradiť? Uvažujeme len také známky, na ktorých je geodetický, kartografický a geografický motív dominantný, alebo inak výrazný a nie také známky, kde je takýto motív príliš štylizovaný, alebo len nevýrazný doplňujúci symbol. Táto námetová skupina nadväzuje na kartofilateliu — zbieranie známok s mapovým motívom. Pre odborníkov je mapový námet na poštových známkach kuriozitou, pretože prakticky skoro vo všetkých prípadoch dochádza k zjednodušeniu a výtvarnej štylizácii.

Prečo existuje až tak veľké množstvo známok s touto tematikou? Najčastejšie dôvody sú politicko-propagandistické. Označujú ostatnému svetu svoju existenciu, vznik nového štátu, vyhlásenie nezávislosti, vznesenie požiadavky viacerých štátov na rovnaké územie, ale aj zdôraznenie vzájomného priateľstva. Častým dôvodom sú významné udalosti, zasadania, športové i iné podujatia. Mapa, glóbus, prípadne hemisféra majú zdôrazniť, že ide o udalosť nevšednú, svetovú, európsku, alebo sa prinajmenšom týka niekoľkých štátov. No a nakoniec dôvodom sú aj vedné disciplíny uvedené v názve. Zaujímavé je aj skúmanie vydávania týchto známok z hľadiska teritoriálneho a časového. Najviac známok, viac ako 2 000, pochádza z Ameriky, predovšetkým Južnej a Strednej, nasleduje Afrika s počtom približne 1 700. Rozdiel je len v tom, že kým v Amerike vychádzali tieto známky už okolo roku 1900, v Afrike a napokon i v Ázii až okolo roku 1960. Súvisí to pravdepodobne s konštituovaním sa nových štátov a s rozpadom kolónií v jednotlivých svetadieloch. Na treťom mieste, čo sa týka počtu, je Európa, okolo 1 500 známok, ale na týchto známkach neprevládajú politická, alebo iná deklarácia existencie štátov. Z jednotlivých štátov vydali najviac známok Venezuela (270), bývalý ZSSR (180), Panama (150), Turecko (120, najmä do 2. svetovej vojny) a Kuba (110, najmä po roku 1962). Pri Venezuele a Paname ide často o jeden motív vo viacerých variantoch, prípadne s rôznou pretlačou.

Prvýkrát sa kartografický motív objavil už v roku 1876 na známkach Francie na známej sérii Mier a obchod, ako vedľajší motív v pozadí známky [1] (možno ho vidieť na zachovalých známkach pri dobrej vôli a so silnou lupou). Väčšina zberateľov však považuje za prvý prípad mapy na známke mapu Panamy v sieti z roku 1887, vtedy ešte kolumbijského územia (známka označená písmenom a na obr. 1). V rôznych mutáciách sa tento motív objavil ešte mnohokrát, do roku 1903 na kolumbijských známkach a po odtrhnutí Panamy na jej známkach, až do roku 1941.

Štúdiom a katalogizovaním známok s mapovým motívom sa zaoberá špecializovaná záujmová skupina Map Stamp Unit v USA, ktorá vydala v roku 1959 súpis takýchto známok. K nemu vyšli už niekoľkokrát doplnky. Námetová skupina „mapy“ je zriadená aj pri námetovej komisii Fédération Internationale de Philatelie založenej v roku 1926 [1].

Hoci sa hovorí o mapovom motíve alebo správnejšie o kartofilateliu, vhodnejšie je hovoriť o motíve geodetickom, kartografickom a geografickom. Jednak majú tieto príbuzné vedné disciplíny viacero styčných oblastí, jednak na seba nadväzujú a prelínajú sa (to, čo geodeti považujú za geodéziu, kartografi za kartografiu a pod.). Takýto názov vyplýva, ako to uvidíme, aj z ďalej uvedeného členenia tejto tematickej oblasti. Návrh na členenie existuje, resp. existovalo, viac [1, 2]. Nasledujúce členenie navrhol W. Bormann [2] v roku 1973. Vzhľadom na uplynulých 20 rokov možno mať k nemu drobné obsahové i terminologické výhrady, napriek tomu ho považujeme za najvhodnejšie východisko. Bormann zaviedol do členenia systematickosť, premenoval mapový motív na kartografický motív a ako podoblasť ju včlenil do širšej oblasti náuky o Zemi.

Okrem toho, pravdepodobne skôr než sa pustil do členenia, mal prehľad o vychádzajúcich známkach a nesnažil sa známky členiť tak, ako sa člení vedný odbor kartografia. Okrem členenia prevzatého z [2] uvádzame ďalej niektoré zaujímavé ukážky poštových známok (obr. 1 a 2).

### I. Geodézia, kartografia a geografia

#### I.1 Významné osobnosti

- b — G. Mercator 1512 až 1594, belgický kartograf
- c — E. Abbe, nemecký konštruktér geodetických prístrojov — pri príležitosti 110. výročia založenia firmy Zeiss

#### I.2 Náuky o Zemi

- d — Medzinárodný geofyzikálny rok 1957 až 1958, mapa Antarktídy
- e — 100. výročie narodenia A. Wegenera, autora teórie pohybu kontinentov, mapa oddeľovania sa kontinentov
- f — štylizovaný symbol obsahu geografie

#### I.3 Výučba a výskum

#### I.4 Kozmická a družicová geodézia

- g — satelit na pozorovanie Zeme, mapa sveta

#### I.5 Podrobné meranie a mapovanie

- h — 150 rokov podrobného merania vo Švajčiarsku, teodolit, pyramída, obrys Švajčiarska
- ch — fotogrametrické mapovanie v Austrálii, vrstevnice, lietadlo
- i — fotogrametrické mapovanie v Bolívii, obrys Bolívie, lietadlo
- j — starý zememerač D. Thompson v Kanade, zvitok starej mapy

#### I.6 Inžinierska geodézia a pozemkové úpravy

- k — meranie a vytyčovanie teodolitom
- l — zceľovanie pozemkov vo Švédsku

#### I.7 Prístroje a pomôcky

- m — teodolit s barometrom

#### I.8 Elektronické spracovanie údajov

#### I.9 Inštitúcie, kongresy a zasadnutia

- n — 17. kongres Medzinárodnej federácie geodetov (FIG), štylizovaný teodolit
- o — valné zhromaždenie Medzinárodnej geodetickej a geofyzikálnej únie, geodetické a geografické symboly

### II. Geografické a vesmírne mapy, glóbusy

#### II.1 Topografické mapy

- p — vojenská špeciálna mapa, 200 rokov vojenského zememeračstva v Anglii

#### II.2 Geografické mapy (vrátane atlasov)

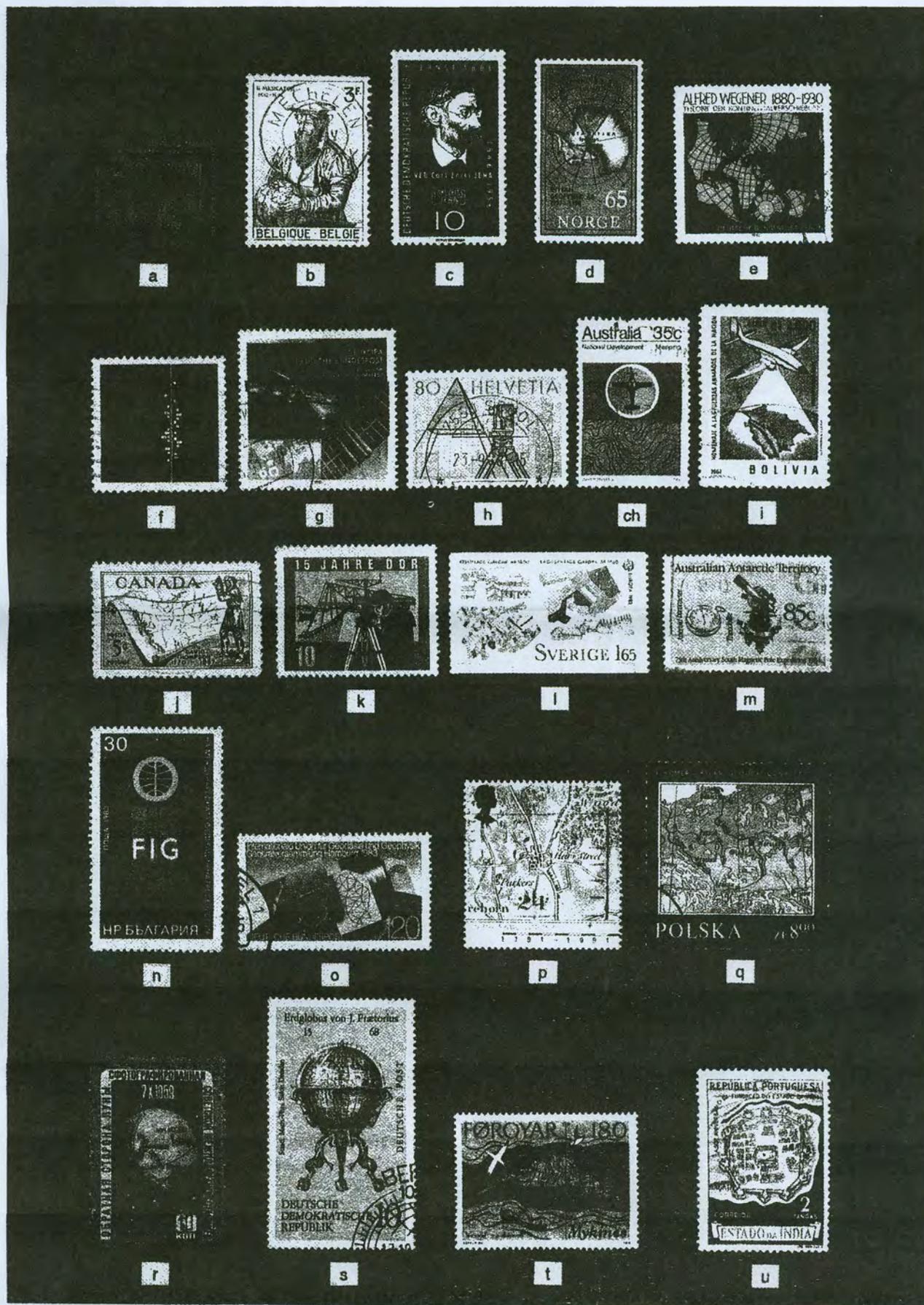
- q — geografická mapa Poľska z roku 1908

#### II.3 Kozmické mapy (vrátane máp Mesiaca)

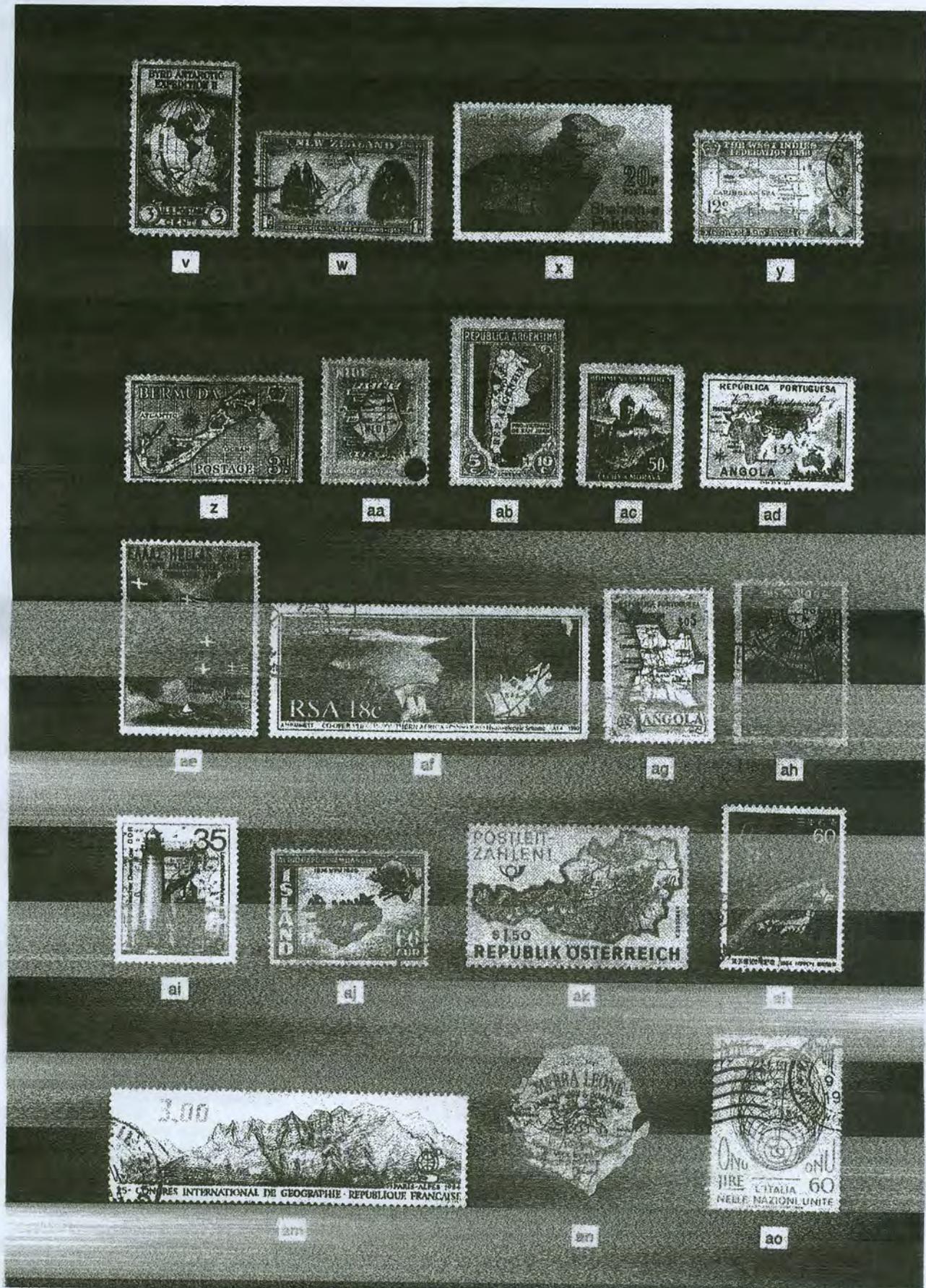
- r — mapa odvrátenej strany Mesiaca

#### II.4 Glóbusy

- s — Praetoriusov zemský glóbus z roku 1568



Obr. 1



Obr. 2

### III. Tematické mapy

- III.1 Historické zemepisné mapy, mapy morí, letecké mapy
  - t — historická mapa ostrova Mykines (Faerské ostrovy)
- III.2 Historické plány miest a pôdorysy
  - u — stará mapa mesta BAÇAIM (portugalská kolónia v Indii)
- III.3 Mapy objaviteľských ciest, dejiny objavov (vrátane výskumných ciest do Arktídy a Antarktídy)
  - v — Byrdova antarktická expedícia II, hemisféra s vyznačením trás jednotlivých expedícií
  - w — mapa Nového Zélandu, J. Cook, plachetnica
- III.4 Politické mapy
  - III.4.1 Štátna politika, nezávislosť a dejiny štátov, teritoriálny rozvoj, správne členenie, územné požiadavky
    - x — sporné územie India—Pakistan po rozpade Britskej Indie (Kašmir)
    - y — mapa Karíbskej oblasti v sieti, britská kráľovná Alžbeta
    - z — štylizovaná mapa Bermud, britská kráľovná Alžbeta
    - aa — mapa ostrova Niue v Pacifiku, s vyznačením polohy
    - ab — mapa časti Južnej Ameriky, Argentína s vyznačením provincie San Juan
    - ac — pohľad na Karlštejn na protektorátnej známke Böhmen und Mähren. Podľa [3, 4] by mali oblaky tvoriť pôvodnú hranicu Československa pred zabratím Sudet Nemcami. Takto by mali byť hranice vyznačené na celej sérii protektorátnych známok. Pri troche fantázie možno identifikovať hranice, celkom jednoznačne to tvrdiť nemožno. Ak je to pravda, potom to bol zo strany rytcov (námet známok bol prevzatý zo známok Československa) hrdinský čin. Možno, že sa ozve niekto, kto o tom vie viac.
  - III.4.2 Koloniálne ríše, zámorské provincie
    - ad — štylizovaná mapa sveta s vyznačením portugalských kolónií
  - III.4.3 Medzinárodné paktý a zmluvy, kongresy, štátne návštevy
  - III.4.4 Medzinárodné organizácie a odborové organizácie
  - III.4.5 Medzinárodné neštátne organizácie, strany
  - III.4.6 Vojenská kartografia, vojnové udalosti
    - ae — 25. výročie bojov o Stredomorie počas 2. svetovej vojny, štylizovaná mapa časti Stredomoria
  - III.5 Hospodárske mapy
    - III.5.1 Medzinárodné a národné hospodárske organizácie, ekonomické kongresy, veľtrhy
    - III.5.2 Poľnohospodárstvo
    - III.5.3 Priemysel a baníctvo
      - af — energetická spolupráca v južnej Afrike, mapa južnej Afriky, priehrada, energetické trasy
    - III.5.4 Obchod
    - III.6 Dopravné mapy
      - III.6.1 Cestná doprava, cesty, mosty, automobilové preteky
        - ag — mapa Angoly s dopravnou a vodnou sieťou
      - III.6.2 Železničná doprava, koľajnice, tunely
      - III.6.3 Letecká doprava, priekopnícke činy letectva
        - ah — prelet cez severný pól, mapa Arktídy a bývalého ZSSR s vyznačenou trasou letu
      - III.6.4 Námorná a vnútrozemská lodná doprava, kanály a prístavy
        - ai — mapa pobrežia s majákom
      - III.6.5 Poštový styk
        - III.6.5.1 Svetová poštová únia (UPU, UIT), správa pôšt, poštové spolky, kongresy
          - aj — 75. výročie UPU, geografická mapa Islandu
        - III.6.5.2 Poštové spoje, letecká pošta, telefón, telegraf, morské káble, rozhlas, televízia
          - ak — členenie Rakúska podľa smerovacích čísel, mapa Rakúska
        - III.6.5.3 Filatelia
      - III.7 Športové a turistické mapy, mapy na voľný čas
        - III.7.1 Medzinárodné športové súťaže, olympiády
        - III.7.2 Majstrovstvá sveta vo futbale
        - III.7.3 Iné národné športové súťaže, hry priateľstva

### III.7.4 Turistika

### III.7.5 Šachové súťaže

### III.8 Mapy z iných oblastí života

### III.8.1 Medicína, farmácia, Červený kríž

### III.8.2 Metereológia

al — metereologická mapa nad Japonskom, izobary

### III.8.3 Botanika a zoológia

### III.8.4 Dejiny, dejiny náboženstva

### III.8.5 Iné oblasti

### IV. Zvláštnosti a kuriozity

### IV.1 Reliéfy a reliéfne mapy

am — 25. medzinárodný geografický kongres 1984, reliéf

### IV.2 Pohľadové mapy, obrázky z vtáčej perspektívy, panorámy, blokdiagramy

### IV.3 Mapy a glóbusy na pečiatkach

### IV.4 Celistvosti

### IV.5 Kuriozity, chyby, plagiáty

an — známka Sierry Leone v tvare mapy a obsahom mapy

ao — anaglyfická hemisféra, ktorú pri prehlíadaní červeno-zelenými okuliarmi vidíme priestorove.

### LITERATÚRA:

- [1] MUCHA, L.: Kartofilatelie — sbírání známek s mapovým motivem. Filatelie, 23, 1973, č. 3, s. 78—79.
- [2] BORMANN, W.: Kartographie auf Briefmarken. Kartographische Nachrichten, 23, 1973, č. 5, s. 183—192.
- [3] STAMP, D. L.: Maps on Postage Stamps as Propaganda. Cartographic Journal, 22, 1985, č. 2, s. 179—197.
- [4] JIRANEK, J. J.—FRIEDMAN, B.: Secret Czech Patriotic Marks on Bohemia, Moravia Stamps. Linn's Stamp News, 30, Aug. 1965, s. 8—9.

## ZÁKLADNÍ STÁTNÍ MAPOVÁ DÍLA

Mapy základního i tematického státního mapového díla České republiky zakoupíte v těchto prodejnách:

#### Prodejna map

Bryksova 1061, 198 00 Praha 4

#### Prodejna map

Lidická 11, 370 86 České Budějovice

#### Prodejna map

Radobyčická 12, 303 39 Plzeň (pro okresy Domažlice, Klatovy, Plzeň-město, Plzeň-jih, Plzeň-sever, Rokycany, Tachov)

#### Prodejna map

Sokolovská, 167, 360 05 Karlovy Vary (pro okresy Cheb, Karlovy Vary, Sokolov)

#### Prodejna map

Krčínova 797/2, 400 07 Ústí nad Labem

#### Prodejna map

Havlíčkova 1000, 530 02 Pardubice

#### Prodejna map

Běhounská 26, 601 51 Brno

#### Prodejna map

Praskova 11, 746 55 Opava

## TEMATICKÁ STÁTNÍ MAPOVÁ DÍLA